

Underlag för bedömning av acceptabel sticktid att anges i slakteriernas standardrutiner

Grundprincip

Sticktiden är viktig för att säkerställa att samtliga djur är bedövade, dvs djupt medvetslösa och oförmögna att känna smärta eller ångest, fram till dess att de blir oåterkalleligen (irreversibelt) medvetslösa av blodförlusten efter snitt/stick. Detta gäller oavsett om bedövningsmetoden generellt anses vara irreversibel, d.v.s. är direkt dödande, eller är reversibel. Det är avblodningen som säkerställer död hos djuret.

Det som anges för avlivning och för slakt för privat konsumtion i hemmet och som fram till ikraftträdandet av EU-förordning 1099/2009 angavs i föreskrifterna L22, dvs 60 sekunder för både bultpistol, kulgevär och vid koldioxidbedövning, anses ha god grund och vara väl beprövat. För de slakterier som anger maximal sticktid till 60 sekunder, och följer det, behövs därför ingen ytterligare dokumentation för den punkten i standardrutinerna. För elektrisk bedövning (över huvudet) bedöms förlängd sticktid (jämfört med vedertagna 20 sek) över huvud taget inte vara aktuellt, eftersom det gränsvärdet har en konstant fysiologisk grund och redan ligger på gränsen för vad som kan accepteras djurskyddsmässigt, baserat på tillgänglig vetenskap. Detsamma gäller skott (mekanisk bedövning) bakifrån, där det saknas grund för att medge längre sticktid än vedertagna 15 sekunder.

För de slakterier som önskar tillämpa en längre sticktid än 60 sekunder för mekanisk bedövning eller gasbedövning kräver vanligen myndigheterna att slakteriet kan visa att detta fungerar på ett tillfredsställande sätt, för att myndigheterna ska kunna acceptera standardrutiner med längre sticktid. Detta innebär att man behöver genomföra en fördjupad undersökning och oberoende bedömning av bedövningskvaliteten vid den sticktid som önskas. En sådan undersökning görs av en extern expert, dvs någon som inte är anställd av det aktuella företaget, och som dessutom har den erforderliga kompetensen (dokumenterad utbildning som veterinär, husdjursagronom eller annan relevant

utbildning, och därtill erfarenhet av arbete med bedövning och slakt, såsom t.ex. en forskare med relevant bakgrund eller någon som tidigare arbetat med offentlig djurskyddskontroll inom slakteribranschen och som har både teoretisk och praktisk kompetens vad gäller bedömning av bedövningskvaliteten hos det aktuella djurslaget.). Det är av mycket stor vikt att de sticktider som utvärderas först bedöms som realistiska, efter samråd med den externa experten. Det får absolut inte förekomma att man ”prövar sig fram” tills man når en nivå där djuren börjar vakna upp före eller under avblodning och sedan backar lite i tid – ett sådant förfarande innebär stor risk för lidande hos djuren. Notera att den här typen av studier torde klassificeras som djurförsök, vilket innebär att den organisation som ansvarar för studien (antingen slakteriföretaget själv, eller den expertorganisation som genomför studien på slakteriföretagets uppdrag) behöver tillstånd för försöksdjursanvändning samt etiskt tillstånd för studien ifråga.

Bedömning av sticktid är en anläggningspecifik process, och standardrutiner är anläggnings specifika dokument (även om vissa delar givetvis kan vara gemensamma för flera anläggningar), om inte förutsättningarna vad gäller t.ex. utrustning, hantering och djurtyp är exakt desamma. En sticktidsbedömning av den aktuella typen har ingen specifik giltighetstid eftersom det inte handlar om något myndighetsbeslut eller dispens, utan om just ett underlag för företaget egna standardrutiner. Ett sådant underlag kan därför anses vara relevant så länge utrustning och djurtyp är rimligt oförändrade.

Aspekter som ska tas med i bedömningen

Generellt finns det två aspekter som ska beaktas:

Bedömning av vad som gjorts hittills, dvs om man historiskt tillämpat en förlängd sticktid och i så fall vilken. Om det finns någon äldre, anläggningsspecifik utredning gjord av någon extern expert så kan den tas med i bedömningen, men är i sig inte styrande. Vid bedömning av historiska data och tillämpningar är det viktigt att också ta hänsyn till typen av djur som då varit aktuell (ålder, storlek och i vissa fall gällande väldigt speciella raser, t.ex. hängbukssvin), och den typ av utrustning som har använts (är det exakt samma bultpistol, ammunition, butina med samma gaskoncentration och rotationstid osv som idag?). Dessutom behöver man titta på företagets egenkontroll samt myndigheternas dokumentation av eventuella avvikelser på området, dvs om det finns någon historik av bristande bedövningskvalitet, påtagligt hög förekomst av omedbedvningar eller liknande.

Dagsläget vid förlängd sticktid, dvs en bedömning av hur bedövningen fungerar i dagsläget med den sticktid som företaget önskar tillämpa/har definierat i sina standardrutiner sedan tidigare (om denna överstiger 60 sek). Här förväntas företaget låta genomföra någon typ av oberoende bedömning av bedövningskvaliteten vid önskad sticktid, för samtliga vapen/ typer av bedövningsutrustning (även reservvapen) och samtliga berörda djurkategorier där förlängd sticktid önskas.

I studien ingår att beskriva centrala parametrar för själva bedövningsutrustningen, eftersom en förlängd sticktid bara kan tillämpas under förutsättning att det är just dessa angivna värden/utrustningsegenskaper som tillämpas.

Parametrar som ska registreras vid olika bedövningsmetoder:

Mekanisk bedövning

- Typ av bultpistol (krutdriven eller pneumatisk)
- Typ av vapen med fri projektil
- Skottets placering och riktning
- Typ av ammunition per djurtyp (patronstorlek, kaliber, projektiltyp för fri projektil)
- Bultens inträngningsdjup och diameter
- De sticktider som observerats under studien ska redovisas för varje enskilt djur samt angivande av medelvärde, kortaste (min), längsta (max) för sticktiden.

Gasbedövning

- Koldioxidkoncentration (larmvärdet)
- Exponeringstid för minst 80% koldioxid. (Metoden för att mäta exponeringstid är valfri och regleras inte i lagstiftningen. Man kan välja att extrapolera detta baserat på tiden i butinan, d.v.s. det går alltså att räkna tiden från det att luckan stängs tills det att den öppnas. Man måste då vara medveten om att djuren inte blir exponerade för minst 80 % koldioxid under hela den period då djuren befinner sig i butinan, och därför måste man då också veta hur lång andel av tiden som djuren faktiskt befinner sig i >80% koldioxidkoncentration, vilket är vad som ska säkerställas.)
- Lokalisering av koldioxidmätare
- Gaskvalitet
- Gastemperatur (intervall)
- Gruppstorlek, dvs hur många grisar som bedövas i taget.
- De sticktider som observerats under studien, dvs kortaste (min), längsta (max) och medelvärde för sticktiden för den sista grisen i varje grupp/korg. Därtill redovisas sticktidsvärden för gris nr 1, nr 2, nr 3 osv (överstigande 60 sek) på individnivå, beroende på gruppstorlek.

Djurkategorier och antal som ska studeras

I studien ingår att beskriva de djur som studerats, vilka förväntas vara rimligt representativa för de kategorier/raser/kroppsvikter som slaktas vid det aktuella slakteriet, utan att kräva att samtliga förekommande storlekar och djurtyper bedöms. Lämpligt är att – om slakteriets verksamhet omfattar detta – åtminstone studera både fullvuxna tjurar/stutar, kor och ungdjur/mellankalv. De studerade djurens storlek och ålder bör således framgå av rapporten. Det kan vara lämpligt att

även bedöma djur av olika raser, om det är vad som normalt slaktas på det aktuella slakteriet. Man bör vinnlägga sig om att göra bedömningarna en dag då samtliga relevanta kategorier slaktas. Om detta inte är möjligt bör det framgå av rapporten att så inte är fallet, och att vissa bedömningar gjorts på historiska data presenterade av verksamhetsutövaren (se ovan).

Antalet djur som bör studeras (per vapen) beror delvis på slakteriets storlek.

Rekommendabelt vid mekanisk bedövning av nötkreatur är att bedöma en hel dags (normal slaktdag) djur på det aktuella slakteriet, dock alltid minst 50 djur totalt, och minst 20 djur per vapen samt minst 10 djur per kategori av de djurtyper som slaktas vid slakteriet (tjur/stut, ko, ungnöt).

Rekommendabelt vid koldioxidbedövning av gris är att bedöma en hel dags (normal slaktdag) djur på det aktuella slakteriet, dock alltid minst 500 djur totalt.

I de fall slakteriet önskar tillämpa en sticktid överskridande de vedertagna 60 sekunderna även vid bedövning med reservvapnet ska även detta bedömas, ifall reservvapnet inte är av samma typ som huvudvapnet. Dock kan då bedömning av ett mindre antal djur accepteras beträffande reservvapnet, dock minst motsvarande 10 % av det antal som bedöms för huvudmetoden/vapnet.

Vem som sålt/levererat vapnet/bedövningsutrustningen är inte relevant, men däremot är det välkänt att vapen från olika tillverkare kan påtagligt olika egenskaper, t.ex. vad gäller antalet steg i gasbedövaren eller bulten diameter och anslagskraft för bultpistoler. Därför krävs en bedömning av varje typ av bedövare för vilken slakteriet önskar förlängd sticktid.

Det totala antal djur som bedömts ska anges i rapporten.

Bedömning av bedövningskvaliteten

En bedömning av bedövningskvaliteten avser både att bedövningen inledningsvis är god, och att den är tillräckligt långvarig så att djuret inte riskerar att börja återfå medvetandet innan det går mot död genom avblodning. Bedömningen bör omfatta följande indikatorer på bristande bedövning, som sedan ska vägas samman:

Nötkreatur, mekanisk bedövning

- Djuret har inte omedelbart fallit samman
- Djuret har visat resningsförsök eller andra koordinerade rörelser (ej enstaka bensparkar)
- Djuret uppvisat normal andningsrytm (regelbundet återkommande andetag)
- Djurets ögon är inte öppna och blicken inte stirrande riktad framåt (inga kraftiga ögonryckningar)
- Djuret vokaliserar
- Djurets tunga hänger inte ut, inte avslappnad

- Djuret blinkar spontant och reagerar vid provokation av cornealreflex
- En mindre andel av djuren ska också testas med smärtreflex (t.ex. genom stick i nosen)

Bedövningen av varje enskilt djur kan sedan klassificeras som antingen god, svårbedömd eller bristande. Sammanfattningsvis kan ett djur som helt saknar ovanstående tecken på bristande bedövning anses ha god bedövning, medan ett djur som t.ex. inte faller samman eller som försöker resa sig, som uppvisar cornealreflex, blinkar spontant, andas och/eller har helt roterade ögon kan anses ha bristande bedövning. Ett djur som enbart uppvisar roterade ögon (men inga andra indikatorer på bristande bedövning), eller ett djur som visar enstaka gäspningar/suckar/stön, eller ett djur som uppvisar påtagliga sparkar eller andra rörelser i kombination med någon av de två föregående punkterna, kan anses ha svårbedömd bedövningskvalitet, och bör därför redovisas separat.

Gris, koldioxidbedövning

- Djuret har inte fallit samman
- Djuren förblir inte liggande med avslappnad kropp, djuret har visat resningsförsök
- Djuret har uppvisat normal andningsrytm (regelbundet återkommande andetag)
- Djuret vokaliserar
- Djuret blinkar spontant och reagerar vid provokation av cornealreflex
- Djuret gäspar ”gaspning”, (öppnar och stänger munnen)
- Djuret visar bensparkar
- En mindre andel av djuren ska också testas med smärtreflex (t.ex. genom stick i trynet)

Bedövningen av varje enskilt djur kan sedan klassificeras som antingen god, svårbedömd eller bristande. Sammanfattningsvis kan ett djur som helt saknar ovanstående tecken på bristande bedövning anses ha god bedövning, medan ett djur som t.ex. inte faller samman eller som försöker resa sig, som uppvisar cornealreflex, blinkar spontant eller andas regelbundet kan anses ha bristande bedövning. Ett djur som tar något/några enstaka ytliga andetag, eller ett djur som uppvisar sparkar (annat än enstaka långsamma benrörelser) kan anses ha svårbedömd bedövningskvalitet, och bör därför redovisas separat.

Dessa parametrar ska, för båda metoderna (bultning av nötkreatur respektive gasbedövning av grisar), kontrolleras direkt vid stick vid av företaget föreslagen förlängd sticktid. Djuren ska även följas upp under hela avblodningen, tills de är döda, för att säkerställa att inga tecken på återkommande medvetande kan ses.

Beräkning av längsta tillåtna sticktid (intervallet mellan bedövning och avblodningens påbörjan)

För nötkreatur börjar sticktiden räknas från det att skott avlossas till det att djurets blodkärl öppnas (inte bara hudfliken).

För gris och koldioxidbedövning är det lite mer komplicerat, eftersom den formella sticktiden – tid från bedövning till avblodning - egentligen ska räknas från det att grisarna lämnar 80% koldioxid, vilket dock är svårt att kontrollera rent praktiskt. Istället får man göra en praktiskt tillämpbar omräkning enligt nedan.

I korthet beror detta på att grisarna inte befinner sig i hög halt koldioxid från det ögonblick då de stiger in i butinan tills de kommer ut, utan bara under en del av denna tid – detta beror på hur utrustningen är konstruerad och är således inget som det enskilda slakteriet kan påverka.

Koldioxidhalten är alltså inte lika hög i hela butinan, utan högst i botten och lägre ju högre upp grisarna befinner sig. Den första tiden efter att grisarna gått in i korgen, och den sista tiden innan de töms ut efter att ha varit nere i hög koldioxidhalt, är de inte exponerade för effektivt bedövande koldioxidnivåer. Därför rekommenderas istället att fastställa tiden från det att luckan öppnas + en fastställd konstant tidsrymd som man har räknat ut att djuren befinner sig i butinan på väg upp, men inte längre är kvar i >80% koldioxid.

I praktiken bör man kunna sätta en maxtid, i dagligt tal benämnd ”sticktid”, från det att luckan öppnas till det att sista grisen i gruppen är stucken. Denna sätts då med vetskap om att djuren då redan vistats i luft (<80% koldioxid) under en viss tid (hur lång tid beror på antalet korgar och deras hastighet samt gasutbyte/täthet). Slakteriet får då en praktiskt användbar sticktid att förhålla sig till, som även är enkel för kontrollmyndigheterna att kontrollera.

Detta utlåtande har utarbetats av leg veterinär professor Lotta Berg, föreståndare vid SCAW.